

ROMAN STELMACH

Zawartość dawnego inwentarza dokumentów księstw i majątków górnośląskich w zasobie byłego Archiwum Państwowego (Staats Archiv) we Wrocławiu (Rep. 6)

W 1811 roku powstało we Wrocławiu Archiwum Prowincjonalne (Provinzial Archiv)¹. Jego pierwszy dyrektor J. Büsching wraz z zatrudnionym w nowej placówce F. Jarrickiem przejęli do nowego gmachu dokumenty i akta sekularyzowanych klasztorów śląskich, do których opracowali nowe inwentarze – repertoria. Każdy zespół zinwentaryzowano osobno według klucza chronologicznego², a w repertoriach każdy dokument otrzymał bogaty treściowo opis, zawierający między innymi obszerny regest łaciński lub niemiecki (zależnie od języka sporządzenia dokumentu), opis jego stanu zachowania, znajdujących się przy nim pieczęci. Zamieszczono tu również dokładne daty i miejsca sporządzenia dokumentu (w wersjach oryginalnej i nowoczesnej), a także przepisane z dokumentu listy świadków. W ten sposób opracowano około 30 000 dokumentów, w większości z nieistniejących już wtedy klasztorów śląskich³.

Za czasów drugiego dyrektora Staats Archiv Gustawa Adolfa Stenzla (1825–1855) do Archiwum, którego siedziba mieściła się w gmachu obecnego Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego, przy ul. Szewskiej 49, zaczęto przejmować akta i dokumenty kolejnych instytucji śląskich, rozpoczynając od archiwów dawnych księstw śląskich. Nowy dyrektor opracował je według ustalonego

¹ *Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Przewodnik po zasobie archiwalnym do 1945 roku*. Red. A. Dereń, R. Żerelik. Wrocław 1996, por. Wstęp, s. 5 n.

² E. Kobzdaj: *Dawne pomoce archiwalne do dokumentów w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*. „Archeion” 1987, T. 83, s. 167–170.

³ B. Krusch: *Geschichte des Staatarchivs zu Breslau*. Leipzig 1908; A. Dereń: *Zarys dziejów Archiwum Państwowego we Wrocławiu (z okazji 150 rocznicy założenia)*. „Archeion” 1961, T. 35, s. 75–88.

przez siebie porządku. W każdym z zespołów dawnych księstw śląskich wyróżniono dwie odrębne części – pierwszą zawierającą wyłącznie dokumenty i drugą obejmującą księgi i akta. W przyjętym w późniejszych latach systemie numerowania zespołów dokumenty znalazły się w grupie repozytur między numerami 1 a 6, a akta – między numerami 20 a 40. Zarówno dokumenty, jak i akta opracowano już według nowego porządku, dzieląc zasób zgodnie z grupami rzeczowymi, przy czym i dokumenty, i akta podzielono osobno według tych samych grup.

W tej grupie zamieszczono też dokumenty i akta dawnych księstw górnśląskich. W dawnym repertorium⁴ opracowano w ten sposób dokumenty księstw cieszyńskiego, opawskiego i karniowskiego, jako kolejno Rep. 6 b, c i d. Wymienione tu trzy zespoły należały do najslabiej zachowanych w tym czasie (tzn. w latach dwudziestych XIX wieku), toteż omawiane zasoby podzielono tylko na 2 grupy – na dokumenty o treści ogólnej oraz na grupę dokumentów określonych jako tzw. *Ortschaften* – zawierające źródła do wymienionych miejscowości.

Dodajmy, że stan ten przetrwał do końca II wojny światowej. Z wymienionych zespołów nie ocalał ani jeden dokument. Ich los jest obecnie nieznany. Jednak dzięki zachowanemu repertorium możemy dokładnie określić zarówno jego (tzn. zasobu) wielkość, jak i treść przechowywanych wtedy dokumentów. Są to niezwykle cenne informacje dla badaczy dziejów regionu oraz dla badaczy studiujących dzieje i wartość dawnych archiwów. Warto więc poświęcić im nieco uwagi.

Poszczególne dokumenty zaprezentowane zostaną w formie rejestrów zawierających streszczenie zaistniałej czynności prawnej, z podaniem pełnych dat i miejsc wystawienia, a także (jeśli takie informacje będą zawarte w repertorium) informacje o znajdujących się niegdyś przy oryginałach pieczęciach.

Rep. 6 b. Księstwo cieszyńskie (Fürstenthum Teschen)

Jako dział I archiwów książęcych określano dokumenty dotyczące władzy książęcej na podległym mu terytorium. W omawianym repertorium dokumentów cieszyńskich nie został on nazwany, mimo to obejmuje następujące dokumenty:

sygn. 1 a

1443, 1 I, Grodków Śląski

Hannus Roraw, starosta nyski, Nickel Czaluscher i inni wymienieni panowie występujący w imieniu Wacława, księcia cieszyńskiego, i Elżbiety, księżnej brzeskiej, legnickiej i strzelińskiej, zawierają umowę z braćmi Opecz i Hain, występującymi w imieniu Konrada, biskupa wrocławskiego, w sprawie granic ziem i przynależności Strzelina.

⁴ Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Rep. 135. Zbiór rękopisów archiwalnych. W dziale A przechowywane są dawne pomoce archiwalne, głównie repertoria dokumentowe. Pod sygn. 6 znajduje się Rep. 6, obejmujące interesujące nas dokumenty. Oprócz nich repertorium to zawiera dokumenty księstw świdnicko-jaworskiego i dokumenty wolnych państw stanowych (Standes und mindingen herrschaften): Bethen, Carolath-Beuthen, Festenberg, Loslau, Militsch, Olbersdorf, Sulau, Trachenberh i Wartenberg.

Przy oryginale pergaminowym wisały 4 pieczęcie, których właściciele nie zostali zidentyfikowani.

sygn. 1 b

1498, 23 II, Buda

Władysław, król Węgier i Czech, potwierdza Kazimierzowi, księciu cieszyńskiemu i staroście na Górnym i Dolnym Śląsku, wszystkie przywileje i nadania dotyczące jego dziedzictwa przynależne księstwu aż do 4 pokolenia oraz granice księstwa.

Dokument sporządzony w języku czeskim zachowany był w archiwum w odpisie Rady Miasta Wrocław z 31 VII 1523 roku, a ten w odpisie Komory Cesarskiej z 28 II 1626 roku. Przy tym ostatnim wisała pieczęć, niezachowana już z chwilą tworzenia inwentarza.

sygn. 1 c

1502, 17 XII, Świdnica

Burmistrz i rada miasta Świdnica widymują dokument Władysława, króla Węgier i Czech, z 23 XI 1491 roku, Buda, w którym król stwierdził, że jego krewny Kazimierz, książę cieszyński i najwyższy starosta na Górnym i Dolnym Śląsku, wydał prawo, na mocy którego ustanowiono tryb załatwiania i wysyłania pism i listów.

Oryginał dokumentu sporządzono na pergaminie, w języku niemieckim.

Nie zachowały się dokumenty II działu zatytułowanego *Sprawy zarządzania państwem i finanse*. Dział III dotyczył spraw lennych i granicznych. Znajdowały się w nim następujące dokumenty:

sygn. 2 i 3

1582, 26 IX, Jabłonków

Sąd miejski w Cieszynie poświadczył, że gmina miasta Jabłonków, na mocy danego jej upoważnienia, zarządza terytorium aż do Gór Cieszyńskich (Teschener Gebürgen).

Dokument spisano na papierze w języku niemieckim i opatrzono pieczęcią sądu miejskiego. Sporządzony został w dwóch ekspedycjach.

Kolejne dokumenty dotyczyły poszczególnych miejscowości księstwa cieszyńskiego.

Leszna Górna (Lischna)

sygn. 4

1700, 1 IV, Rzym

Papież Innocenty XII potwierdza baronowi Jerzemu Bess ustanowienie mszy w kaplicy na jego zamku w Lesznej Górnej.

Na pergaminowym oryginale sporządzonym w języku łacińskim widniał podpis kardynała (?).

sygn. 5

1734, 25 I, Rzym

Papież Klemens XII wydaje dokument indulgencyjny dla kaplicy na zamku w Lesznej Górze.

Na pergaminowym oryginale sporządzonym w języku łacińskim widniał podpis kardynała (?).

Olbrachcice (Olbrachczice)

sygn. 6

1490, 31 VII, Cieszyn

Kazimierz, książę cieszyński i starosta śląski, stwierdza, że Jerzy ze Skoczowa (de Skoczow) i Zygmunt de Oleszna, klerycy diecezji wrocławskiej, ustanowili czynsz dla ołtarza pod wezwaniem Świętych Piotra i Pawła w kościele parafialnym w Cieszynie w wysokości 10 węgierskich florenów z dóbr Olbrachcice.

Jako świadkowie wystąpili: Urban, kapelan kaplicy zamkowej w Cieszynie, Klemens, *artium baccalarius* ołtarza Św. Jerzego w kaplicy Trójcy Świętej w Cieszynie, Mikołaj Cloch z Ustronia (Ustranye), Henryk, kapelan książęcy, który dokument sporządził.

Przy oryginale łacińskim, spisany na pergaminie, wisiała mniejsza pieczęć książęca.

Puńców (Punczau)

sygn. 7

1440, 23 VI, Cieszyn

Władysław i Przemysław, książęta cieszyńscy i panowie na Głogowie, sprzedają za 50 grzywien, 5 grzywien czynszu z dóbr w Puńcowie, koło Cieszyna, Jakubowi de Brzezowicz, który zapisał im w testamencie Klesz de Orla, na wzniesienie ołtarza w kościele parafialnym w Cieszynie, który mieli następnie utrzymywać mieszczanie cieszyńscy.

Świadkowie: Mikołaj de Dubonecz, Mikołaj z Czechowic (Czechowicz), Marcin de Bludowicz, Mikołaj z Piotrkowic (Petrkowicz), Jerzy z Wilamowic (Wilamowicz) – notariusz nadworny.

Przy oryginale łacińskim, spisany na pergaminie, wisiały mniejsze pieczęcie książąt.

Skoczów – Czarna Woda (Skotschow – Schwarzwasser)

sygn. 8

1573, 14 X, Cieszyn

Wacław, książę cieszyński i głogowski, kwituje Gotarda von Logau und Altendorf na Skoczowie i Czarnej Wodzie z 3600 florenów i 36 groszy, a 122 halerzy opłaconych z dóbr w Skoczowie i w Czarnej Wodzie.

Przy oryginale papierowym, spisany w języku niemieckim, znajdowała się pieczęć opłatkowa księcia Wacława.

Cieszyn

sygn. 9

1412, 24 VI, Oświęcim

Bolko, książę cieszyński i pan Głogowa, zatwierdza darowiznę na rzecz ołtarza Świętych Piotra i Pawła w kościele parafialnym w Cieszynie, uczynioną przez rycerza Jana de Koselegs w postaci czynszu 12 grzywien z jego dóbr z Półwioska (Habisdorf, Habendorf) koło Strzelina.

Świadkowie: Sobko Kornicz, Mikołaj z Błotnicy (Blotnicza), marszałek, Ulryk, starosta oświęcimski, Jan Pintlat i Mikołaj Henilni z Zatora (Zathor), kantor kolegiaty Najświętszej Marii Panny w Głogowie, który dokument spisał.

Przy łacińskim dokumencie, spisany na pergaminie, na zielono-czerwonych sznurach, wisiała mniejsza pieczęć księcia Bolka.

sygn. 10

1537, 12 III (den sw. Grzegorze), Cieszyn

Anna, margrabianka brandenburska, księżna cieszyńska i głogowska, stwierdza, że Stefan Zlatnyk kupił niegdyś od Andrzeja Troski, dawnego właściciela, połowę młyna książęcego w Cieszynie.

Świadkowie: Krzysztof Pachwicz z Frysztaku, mistrz dworu książęcego, Jan Czelo z Czechowic i Drogomysł, kanclerz nadworny, Piotr Krzywadsky z Godowa, starosta cieszyński, Henryk Borek z Rostropycz i inni.

Przy czeskim dokumencie pergaminowym wisiała połowa pieczęci księżnej.

sygn. 12⁵

1672, 23 XI, Cieszyn

Burmistrz miasta Cieszyn ogłasza *testimoniales natalium* Jana Jerzego Paula.

Dokument niemiecki, spisany na pergaminie, miał pieczęć burmistrza miasta Cieszyn w ochronnej puszcze metalowej.

Rep. 6 c. Księstwo opawskie

W dziale dotyczącym panowania nad całym księstwem znajdował się tylko dokument lenny z 1614 roku, wystawiony dla księcia Karola Lichtensteina⁶.

Dokumenty do dziejów poszczególnych miejscowości z terytorium księstwa opawskiego, nie obejmujące działu określanego jako *Ortschaften*:

Branice (Branitz)

sygn. 1 a

1687, 24 IX, zamek Branice na Górnym Śląsku

Jan Joachim Morawiecki von Kudnitz, pan na zamku w Branicach, Lobkovicach *etc.*, radca książęcy książąt Liechtenstein na Opawie i Kamiowie, stwierdza, że przekazał

⁵ Dokumentów o sygnaturze 11 w zespole nie było.

⁶ Z zapiski w repertorium wynika, że dokument był publikowany w „Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte österreichisches Schlesiens” 1914, T. 9, s. 73 n.

Michałowi Piotrkowskiemu, synowi Andrzeja i Anny, poddanemu w Branicach, dokument prawego pochodzenia.

Niemiecki dokument pergaminowy miał pieczęć wystawcy.

Opawica (Troppelowicz)

sygn. 3 b

1410, 16 II, Hradec (Grecz)

Przemko, książę i pan Opawy, sprzedaje wsie Gorefredesdorf z lasem i folwarkiem, Opawicę (Oppawitz) z folwarkiem i młynem, Maysersdorf z lasem i Raderowicz ze starym lennem w Opawicy braciom von Blacha z prawem mańskim i potwierdza, że targi odbywały się w Środę w Opawicy.

Dokument zachowany wówczas w transumpcie miasta Ołomuniec z 23 XII 1638 roku, z pieczęcią miasta Ołomuniec. Władze miasta sporządziły odpis dokumentu w języku niemieckim, na papierze.

Thurm

sygn. 3 f

1570, 16 VII (Sonntag nach Abgeschlossen Theilung), Gopersdorf

Jerzy Bernar Tworkowski z Tworkowa i Kravařy uwalnia swego poddanego Maczka Michster w jego dobrach w Thurm od powinności i służb.

Dokument spisany w języku czeskim na papierze miał zachowaną w dwóch fragmentach pieczęć wystawcy.

sygn. 3 g

1570, 27 X (Freitag vor Symonis und Jude), Opawa

Mieszczanie i radni miasta Opawa transumują poprzedni dokument.

Niemiecki oryginał dokumentu w czasie sporządzania repertorium nie miał już pieczęci.

Hradec (Grätz)

sygn. 2 h

1583, 1 IX, Wiedeń

Kacper Pruszkowski, pan na Pruszkowie, zawiera układ z cesarzem Rudolfem II w sprawie należnego mu dziedzictwa w Hradcu, w księstwie opawskim, i przytacza treść dokumentu Rudolfa II z 6 I 1581 roku.

Dokument pergaminowy, sporządzony w języku niemieckim, zawierał pieczęć wystawcy. Dawna sygnatura Zg 38/40 dokumentu wskazuje, że znalazł się w zespole w 1940 roku.

Opawa⁷

1395, 26 V

Jan książę opawski uwalnia mieszczanina opawskiego Trutnego od powinności na rzecz klasztoru Świętego Ducha.

⁷ Znajdowały się tu dokumenty książęce oznaczone jako Fürstl., bez odrębnych sygnatur.

Dokument był potwierdzany 26 IV 1518 roku przez Jerzego von Bitov w Opawie, 4 XI 1526 roku przez Bernarda stolnika i 19 II 1577 roku przez Urząd Rejencji Cesarskiej⁸.

sygn. 5 a

1659, 6 VIII, Opawa

Rada miasta Opawa wydaje dokument prawego pochodzenia dla Jerzego Jungblut.

Dokument papierowy, miał pieczęć miasta Opawa.

Dział B. *Ortschaften*

Dzierżysław (Dirschel)

sygn. 1 b i 2

1610, 9 VI

Adam Oderski von Linderow sprzedaje swej żonie Barbarze z domu Herberstein dobra Dzierżysław za 18 000 guldenów monety opawskiej.

Dokument spisano na pergaminie w języku czeskim i opatrzono pierwotnie 6 pieczęciami.

sygn. 2 a

1698, 30 V, Opawa

Sylwia Julianna von Brixen-Montzel z domu von Haunold sprzedaje sądowi krajowemu w Opawie dobra Dzierżysław za 36 000 guldenów dla pana Poppo von Sedlincz.

Dokument czeski zawierał 2 pieczęcie.

Odersch

sygn. 3

1574, 21 III

Jerzy Bernard Tworkowski z Tworkowa, pan i dziedzic na Odersch, zezwala władzom swego miasteczka (Städtchen Odersch) na wydawanie upoważnień co do posiadłości.

Dokument, zachowany jako odpis Rady Miasta Opawa z 2 VI 1614 roku, spisany był w języku czeskim na pergaminie.

Opawa

sygn. 4 i 5

1782, 20 XII, Ołomuniec

Antoni Teodor, arcybiskup ołomuniecki, książę Coloredo, prosi Marię Benedyktę Baldermannin, ksienię klasztoru klarysek w Opawie, o uregulowanie spraw związanych ze ślubami zakonnymi.

⁸ Ostatni z tych dokumentów opatrzono sygnaturą 4 a.

Obie ekspedycje spisano na papierze, w języku niemieckim. Obie posiadały też pieczęcie opłatkowe arcybiskupa.

Wiechowice (Wechowitz)

sygn. 5 b

1788, 25 III, Wiechowice

Ławnicy sądu w Wiechowicach przekazują Weronice, wdowie po Wacławie, prawa do $\frac{1}{4}$ dóbr.

Dokument niemiecki, papierowy, z pieczęcią sądową.

Wigstein – Wagstadt

sygn. 6

1632, 24 IV, Wiedeń

Cesarz Ferdynand III, król Węgier i Czech, przekazuje Jadwidze von Seyersdorf, z domu Krutner, wdowie, 30 000 guldenów z dóbr Wigstein w księstwie opawskim, na ręce radcy wojennego Jana Brauner.

Na pergaminowym dokumencie, spisanym w języku niemieckim, wisiała pieczęć cesarza.

sygn. 7

1736, 13 XII, Praga

Sąd Apelacyjny w Pradze rozstrzyga spór o dobra w Wigstadt, toczony z Michałem Filipem, oskarżonym o podpalenie.

Dokument niemiecki, papierowy, z pieczęcią opłatkową sądu praskiego.

sygn. 8

1736, 13 XII, Praga

Sąd Apelacyjny w Pradze uwalnia sąd w Wigstadt od oskarżeń zawartych w powyższym dokumencie.

Dokument niemiecki, papierowy, z pieczęcią opłatkową sądu praskiego.

Rep. 6 d. Księstwo karniowskie

Z zespołu dokumentów dawnego księstwa karniowskiego przechowywano tylko te odnoszące się do dziejów poszczególnych miejscowości tego terytorium.

Na temat miejscowości Bodtwicz w repertorium mamy wzmiankę o dokumencie z 16 VI 1581 roku, wystawionym w Karniowie, bez podania jego treści.

W inwentarzu odnotowano również, że dokumentów do dziejów wsi Katscher należy poszukiwać w zespole oznaczonym jako Dep. nr 49, Acc. 37/00, a do dziejów wsi Knispel – w Dep. nr 40, Acc. 37/40. Tu podano w nawiasie, że oba dokumenty znalazły się w repozyturze archiwalnej Rep. 132 b, w której obecnie zachowane są dokumenty z dawnych depozytów majątkowych. Te uwagi odnoszą się też do wsi: Langenau (Dep. 49 Acc. 37/008), Neusorge (Dep. Nr 49 cc. 37/00), Stoltzmütz (Rep. 132 b, Dep. nr 49 Acc. 37/00, Urk. nr 13 ff, 21–22) oraz wsi Wiendorf.

Na luźnej doklejce dołączono odpis dokumentu Anny Tworkowskiej z Kravařy z 2 III 1640 roku⁹. Potwierdza ona panom Girzik i Guznar von Komorn posiadłości w miasteczku Neukirch.

Natomiast do dziejów miejscowości z terytorium księstwa odnoszą się dokumenty:

Karniów (Krnov)

sygn. 1

1395, 5 V

Regest dokumentu Hansa Pazpert z Opawy i Wawrzyńca Ohm z Karniowa dla Albrechta von Wohingen.

sygn. 3

1537, 29 I, Opawa

Jerzy Fink, komisarz opawski, widymuje dokument z 17 XII 1362 roku, w którym kantor Konrad przeznaczają dobra na uposażenie ołtarza.

Na pasku pergaminowym wisiała pieczęć komisarza w kapslu ochronnym, drewnianym; dokument został spisany w języku niemieckim.

sygn. 4

1537, 18 II, Opawa

Jerzy Fink, komisarz opawski, przekazuje Andrzejowi Langer dobra na ołtarz w kościele parafialnym.

Na pasku pergaminowym wisiała pieczęć komisarza w kapslu ochronnym, drewnianym; dokument został spisany w języku niemieckim.

Głubczyce

sygn. 5 a

1467, 22 X, Wrocław

Rudolf, biskup Lavantu, prosi Piotra Wartenberg o obsadzenie na stanowisku altarysty św. Andrzeja w kościele parafialnym w Głubczycach Andrzeja Hartwinckel.

Oryginał pergaminowy, niemiecki, jego odpis znajdował się w Acc. nr 4 z 1897 roku.

sygn. 5

1594, 19 VII, Głubczyce

Burmistrz i rada miasta Głubczyce nadają przywileje dla cechów w Głubczycach.

Niemiecki dokument pergaminowy zaopatrzony był w pieczęć miasta.

sygn. 6

1563, 1 VIII, Grobniki (Gröbnig)

Jerzy, pan na Pruzkowie, komtur joannitów w Grobnikach, potwierdza prawa wójty w Jordmau (Jauraw ?).

⁹ Rep. 132 d. Acc. 38/32.

sygn. 7

1650, 12 I, Głubczyce

Burmistrz i rada miasta Głubczyce wydają *testimonium natalium* dla Joachima Paul.

Dokument pergaminowy, niemiecki, z pieczęcią miasta na pasku pergaminowym i w kapslu ochronnym, drewnianym.

Pietrowice (Klein Peterwitz)

sygn. 10

1616, 1 I, Zauditz

Zygryd von Falkenhain und Klein Krichen na Korytowie (Koritau), Szalejowie Górnym (Ober Schwedeldorf), Zauditz i Pietrowicach, potwierdza przywileje swych poddanych we wsi Pietrowice.

Na niemieckim dokumencie pergaminowym wisiała pieczęć wystawcy.

Rausen

sygn. 11 a

1669, 1 V, Ołomuniec

Jan Józef Brauner, prałat Fundacji Józefińskiej w Ołomuńcu, potwierdza swemu poddanemu Jerzemu Peszka z Rausen na Śląsku jego przywileje, zawarte w dokumentach Klaudiusza, dziekana kapituły w Ołomuńcu, z 14 I 1651 roku.

Dokument pergaminowy, w języku niemieckim; pieczęć wystawcy z czerwonego wosku wisiała na pasku pergaminowym i umocowana była w ochronnym kapslu drewnianym.

sygn. 11 b

1734, 1 VIII, Ołomuniec

Leopold Fryderyk hr. Eck, dziekan kapituły ołomunieckiej, potwierdza Józefowi Ignacemu Peszce dokumenty z lat 1651 i 1669 oraz otrzymywanie w dobrach Ransen czynszu rocznego 150 guldenów.

Na kolorowych sznurach pieczęć dziekana, wisząca przy pergaminowym dokumencie, z podpisem wystawcy

Pomorzowice (Pommerswitz)

sygn. 11

1701, 5 XI, Wiedeń

Cesarz Leopold I, król Węgier i Czech, przekazuje dziedzicowi Lewinowi von Bayern urbarz piwny w dobrach Pommerswitz wraz z przyległymi wsiami – Windelsdorf, Rosnitz i Kleuperwitz.

Przy oryginale wisiała pieczęć wystawcy.

Krasne Pole (Nieder Schönwiese)

sygn. 12

1640, 29 VI, Krasne Pole (Ober Schönwiese)

Jan Gierałtowski i Maksymiliana Gierałtowska, z domu Perkowska, sprzedają 2 stawy we wsi Andrzejowi Jauernig jako dziedzictwo, pod warunkiem opłacania przez niego czynszu w terminie na św. Michała.

Dokument spisano w języku niemieckim, na pergaminie, i opatrzone 4 pieczęciami.

Zwanowice (Schwanowitz)

sygn. 13

1712, 30 IV, Zwanowice

Chrystian hr. Würben und Freudenthal sprzedaje Janowi Grebl, poddanemu klasztoru Dominikanek w Raciborzu, dom rzeźny (Fleisch Haus) z przyległościami w Zwanowicach jako wolne dziedzictwo.

Dokument spisany w języku niemieckim, na pergaminie, był uszkodzony, bez zachowanej pieczęci. Posiadał starą sygnaturę Acc. 28/97.

Ściborzyce Wielkie (Steuberwitz)

sygn. 14

1757, m. 6 a 16 VII, Zauditz – Pommessmitz

Układ o dobra Ściborzyce Wielkie zawarty między panami von Nettelhorst i Matusch.

Dokumenty z działu *Wolne państwa stanowe (Freie Standes Herrschafte)* z terytorium Górnego Śląska dotyczą Bytomia i Wodzisławia.

Rep. 6 e. Wolne Państwo Stanowe Bytom

Dział ogólny

sygn. 1 a

1324, 28 X, Koźle

Władysław, książę bytomski, przekazuje wakujące stanowisko plebana w kościele parafialnym Najświętszej Marii Panny swemu pisarzowi Proszkowi.

Świadkowie: Cznigoricus, kasztelan w Toszku, rycerz Teodoryk von Snellewalde, Henryk, kanonik opolski, Rudolf, prokurator księżęcy, i Imbram z Krzyżanowic, kanonik opolski.

Dokument w języku niemieckim, sporządzony na pergaminie. Dokument ten nie jest znany w literaturze. Brak go wśród regestów śląskich publikowanych przez niemieckich wydawców¹⁰.

sygn. 1

1526, 16 I, Buda

Ludwik, król Węgier i Czech, zapisuje margrabiemu brandenburskiemu Jerzemu zamek w Świerklańcu i miasto Bytom z dziedzictwem, które posiada Jan z Żerotina i Jan, książę opolski.

¹⁰ Por. *Regesten zur schlesischen Geschichte*. In: *Codex diplomaticus Silesiae*. T. 18. Hrsg. K. Grünhagen, K. Wutke. Breslau 1898.

Niezachowany dokument spisany w języku niemieckim, na pergaminie, z zachowaną pieczęcią króla.

sygn. 2

1531, 13 XII, Innsbruck

Ferdynand I, król rzymski, węgierski i czeski, stwierdza, że margrabia brandenburski Jerzy posiada księstwo opolsko-raciborskie oraz dziedzictwo i kopalnie w Bytomiu na mocy dokumentów księcia opolskiego Jana.

Oryginał papierowy spisano w języku niemieckim; zachowana była pieczęć króla.

Bez sygnatury; umieszczono tu dokument:

1354, 25 V, Bytom

Bolko, książę bytomski i kozielski, zatwierdza przywileje nadane przez swego ojca księcia Władysława Piotrowi Rutenusowi, mieszczaninowi bytomskiemu, dla jego posiadłości na zamku Schottemansber, w zamian za młyn koło Pyskowic.

Dokument zatwierdzony przez margrabiego Jerzego w 1538 roku, spisany w języku łacińskim¹¹.

sygn. 2 m

1403, 23 III, Wrocław, przed małą bramy katedry

Franciszek z Beneszowa, prokurator diecezji wrocławskiej, przekazuje Stanisławowi Fryse z Bytomia list informujący o pobycie Żyda Abrahama niegdyś w Bytomiu, obecnie w Krakowie.

Jako świadka odnotowano nieznanego bliżej Andrzeja.

sygn. 2 n

1499, 16 VI, Bytom

Jakub Grubka, wikariusz minorytów na Czechy, Morawy i Śląsk, przekazuje cechowi sukienników prawo do prowadzenia transakcji handlowych z klasztorem Minorytów św. Mikołaja w Bytomiu.

Dokument łaciński.

W dziale *Ortschaften* na temat Bytomia odnotowano jeszcze następujące dokumenty:

sygn. 3

1533, 14 III, Kraków

Zygmunt I Stary, król Polski, potwierdza plebanowi i konwentowi szpitala w Bytomiu następujące dokumenty:

1257, 24 VI., Czeladź

Władysław, książę opolski, zezwala klasztorowi w Miechowie lokować na prawie niemieckim posiadłości w Chorzowie i Białobrzeziu¹².

¹¹ *Regesty śląskie*. Red. W. Korta. T. 2. Wrocław 1983, nr 1044, s. 365–366.

¹² Oryginał dokumentu znajduje się w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu, w dziale dokumentów ułożonych chronologicznie, drukowany w: *Schlesisches Urkundenbuch*. T. 3. Hrsg. W. Irgang. Köln 1984, nr 235, s. 156–157.

1302, 16 VII, Kraków

Jakub, arcybiskup gnieźnieński, transumuje dokument Kazimierza, księcia bytomskiego, z 19 III 1299 roku, który potwierdził klasztorowi miechowskiemu posiadanie dóbr w Chorzowie i w Domb [obecnie dzielnica Katowic], wolne od powinności, i zapisał te wsie szpitalowi braci Grobu Świętego w Bytomiu¹³.

1372, 9 VII, Bytom

Konrad II, książę Śląska, pan Oleśnicy, Koźła i Bytomia, stwierdza, że szpital Bożego Grobu na przedmieściu Bytomia, ufundowany i uposażony przez poprzedników księcia, podlega braciom z Miechowa; książę potwierdza mu obecnie wszelkie dobra i przywileje.

sygn. 4

1605, 23 V, Praga

Cesarz Rudolf II, król Węgier i Czech, potwierdza następujące dokumenty:

- 1) Władysława księcia opolskiego z 24 VI 1257 roku,
- 2) Kazimierza księcia bytomskiego z 19 III 1299 roku¹⁴.
- 3) 1362, 26 XI, Miechów

Mikołaj, przeor minorytów w Miechowie, wraz z braćmi, na prośbę rektora szpitala w Bytomiu nadają Świętosławowi, sołtysowi Jakubowi z Chorzowa, tamtejsze sołectwo wraz z prawem połowu ryb w rzece Jasiona, kramy z obuwiem, mięsne i z pieczywem, 1/3 dochodów z sądownictwa.

4) 1604, 30 X, Miechów

Piotr Tylicki, biskup włocławski i pomorski, podkanclerzy polski, pleban w Miechowie, i bracia konwentu rozstrzygają spór między plebanem szpitala w Bytomiu Błażem a jego poddanymi w Chorzowie o przywilej dotyczący ich powinności.

Dokument pergaminowy, sporządzony w języku czeskim, miał pieczęć cesarza.

Chechło

sygn. 5

1427, 21 X, zamek Świerklaniec

Konrad Biały, książę Śląska, pan Oleśnicy i Koźła, potwierdza sołtysowi z Chechła przywilej dotyczący sołectwa.

Dokument pergaminowy, w języku łacińskim, miał pieczęć księcia.

Koźłowa Góra, Nakło

sygn. 6

1502, 19 X, Opole

Jan, książę opolski i bytomski, stwierdza, że Jan Stelgenski wraz ze swą żoną zapisują czynsze dla altarystów bytomskich Melchiora Bojarskiego i Piotra Hofmana ze swych dóbr w Nakle i w Koźłowej Górze.

Dokument łaciński, na pergaminie.

¹³ *Schlesisches Urkundenbuch*. T. 6. Hrsg. W. Irgang. Köln 1998, nr 381, s. 298–299.

¹⁴ *Ibidem*.

Zawadzkie

sygn. 7

1728, 29 IX, Zawadzkie

Katarzyna Rozyna Stolarska, z domu Szydłowska, na Zawadzkim przekazuje w lenno sołtysowi Pawłowi Gralla sołectwo w Zawadzkim.

Dokument pergaminowy.

Rep. 6 g. Wolne państwo stanowe Wodzisław

Dokumenty państwa w Wodzisławiu zgrupowano w dwóch działach – *Ogólnym* i *Ortschaften*. Ten pierwszy obejmował dokumenty dotyczące zarządzania i stanów.

Zarządzanie państwem

sygn. 1 d

1739, 11 XII, Wodzisław

Guidobald Józef hr. Dietrichstein, pan na Wodzisławiu, potwierdza darowiznę *mortis causa* folwarku koło zamku w Wodzisławiu przez korneta Wilhelma Stock dla Józefa Czirgowskiego.

Przy oryginale pergaminowym, spisany w języku niemieckim, wisiała pieczęć wystawcy.

sygn. 1 a

1510, 6 XI, Wodzisław (auf Włodisław)

Barbara, księżna opawska i raciborska, pani na Karniowie i Wodzisławiu, stwierdza, że Piotr Judaszek z Gołaszowic sprzedał dobra Gogołowa z przyległościami Wawrzyńcowi ze Skrzyszowa za 450 węgierskich guldenów i 31 guldenów.

Świadkowie: Jan Tłumok ze Sławikowa, Maciej Mozgawecz Czisowski, Oldrich Sosnowski Zwiczap, Girzik Godowski, Wawrzyniec Hufurter z Krumłowa, pisarz księżnej, który dokument sporządził.

Dokument pergaminowy, sporządzony w języku czeskim.

sygn. 1 aa

1527, 10 XI (Sontag nach Martini), Koźle

Jan Slanknar von Kinsberg, pan na Wodzisławiu, osadza po śmierci Wawrzyńca Skrzyptowskiego Piotra S. ze Skoromundu na dobrach w Gogołowie, które były zastawione za sumę 32 złotych guldenów.

Przy papierowym dokumencie, sporządzonym w języku czeskim, brak było pieczęci.

W dziale dokumentów do dziejów miejscowości wpisano rejestry dokumentów:

Godów (Godow)

sygn. 1

1514, 23 VI, Opawa

Jerzy von Schellenberg und Kost potwierdza Jerzemu Godowskiemu, dziedzicowi Godowa, sprzedaż czynszu rocznego 10 florenów mennicy raciborskiej z Godowa, w okręgu wodzisławskim, Janowi Zelner, kanonikowi raciborskiemu i altaryście ołtarza, 11 000 Dziewic w kościele Św. Piotra w Nysie i jego następcom.

Oryginał dokumentu został spisany na pergaminie w języku niemieckim, z umocowaną pieczęcią wystawcy.

Jastrzębie (Jastrzemb)

sygn. 1 b

1689, 14 IV, Jastrzębie Średnie (Mittel Jastrzamb)

Wilhelm Sobek z Kornic na Baranowicach, Schlosses und Sablath zatwierdza układ między Stefanem Strzawnickim na Strzawnicy ze Średniego Jastrzębia a Karolem Henrykiem Paczyńskim na Wielkiej Paczynie (Gross Paczyna), Pilgramsdorf i Czerwonce, Erazmem Ferdynandem Wyplara von Uscycz na Małym Jastrzębiu, Mikołajem Strzanickim ze Strzawnika na Małym Jastrzębiu (brat poprzednika) i żoną dziedzica Magdaleną z domu Wyplara von Ushycz z drugiej strony o wymienione dobra i podane opłaty do realizacji w 2 terminach.

Oryginalny dokument spisano na papierze, w języku czeskim, z 8 małymi pieczęciami stron.

sygn. 1 e

1713, 13 VII, Wodzisław

Wojciech Jan von Suenne, starosta krajowy państwa na Wodzisławiu, potwierdza dokument z 19 XII 1712 roku o nadaniu tych dóbr przez Jerzego Wacława Thauer.

Przy dokumencie pergaminowym spisanym w języku czeskim nie było pieczęci.

sygn. 1 f

1731, 14 XII, Wodzisław

Wacław Dietrich von Laschowski na Górnym Jastrzębiu, starosta krajowy państwa wodzisławskiego, potwierdza żonie Jerzego Wacława von Tauer, Polizenie z domu Taczyńska, sprzedaż jej dóbr w Dolnym Jastrzębiu Leopoldowi von Radonitz.

Pod treścią dokumentu znajduje się zapisek: „dd Nied. Jastrzamb 1/11.1736”. Oryginał dokumentu pergaminowy, bez pieczęci.

Jodłownik (Jedlownik)

sygn. 2

1621, 12 V (Mitwoch nach Cantate), Wodzisław

Rada miasta Wodzisław sprzedaje Janowi Plankner von Kynsberg dobra położone między ziemiami Błażeja Heyne a Wasserwinckel ze stawem w Jodłowniku.

Oryginał pergaminowy, spisany w języku czeskim, z pieczęcią miasta Wodzisław.

Radlin

sygn. 4

1597, 14 XI, Praga

Cesarz Rudolf II, król Czech i Węgier, potwierdza układ zawarty między dziedzicem Janem Planck na Wodzisławiu a gminą w Radlinie o powinności poddanych.

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, brak pieczęci.

sygn. 4 a

1635, 11 III, Walticz

Karol Euzebiusz, książę opawski i karniowski, potwierdza wolności gminy Radlin w okręgu wodzisławskim.

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, z pieczęcią wystawcy.

Mszana (Mschanna)

sygn. 3

1616, 2 I, Wodzisław

Jerzy Sławetzky, pan na Wodzisławiu, uwalnia Jana Teyffel auf Dziellaw, starostę państwa wodzisławskiego, od opłat czynszowych w folwarku w Mszanej.

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, brak pieczęci.

sygn. 3 a

1698, 27 VIII, Wodzisław

Ferdynand hr. Dietrichstein, pan na Wodzisławiu, potwierdza sprzedaż dóbr w Mszanej przez Karola Szonowskiego z Łazisk Wacławowi Rozczyck z Chelma w Mszanej 12 VIII 1697 roku.

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, brak pieczęci.

sygn. 3 b

1704, 12 VI, Wodzisław

Piotr Paweł Blacha na Lublińcu, starosta krajowy państwa wodzisławskiego, potwierdza Helenie Elżbiecie Rouzichow (Raschütz), z domu Odenroth, sprzedaż Mszany Fryderykowi Borzław von Blacha z Lublińca za 1600 marek 5 VIII 1700 roku.

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, z pieczęcią wystawcy.

sygn. 3 c

1717, 12 II, Wodzisław

Wojciech Jan von Suenne, starosta krajowy państwa wodzisławskiego, potwierdza dokument wystawiony w 1716 roku w Freystadt (na Śląsku austriackim), dotyczący sprzedaży Mszany Górnej przez Mariannę Elżbietę Goczałkowską, z domu Stengowska, Ewie von Kalamus, z domu Briskowska.

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, pieczęci wystawcy brak.

sygn. 3 d

1720, 30 VII, Wodzisław

Wojciech Jan von Suenne, starosta krajowy państwa wodzisławskiego, potwierdza sprzedaż przez Ewę Kalamus dóbr w Mszanie Górnej Antoniemu Trach i jego żonie Katarzynie, z domu Cybulka.

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, pieczęci wystawcy brak.

sygn. 3 e

1723, 4 VIII, Wodzisław

Wojciech Jan von Suenne, starosta krajowy państwa wodzisławskiego, potwierdza sprzedaż przez Jerzego Antoniego Tracha i jego żonę dóbr w Mszanie Górnej Elżbiecie Ludmille von Larisch, z domu von Fragstern.

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, pieczęci wystawcy brak.

sygn. 3 f

1724, 5 XII, Wodzisław

Wojciech Jan von Suenne, starosta krajowy państwa wodzisławskiego, potwierdza sprzedaż przez Elżbietę Ludmiłę von Larisch z domu von Fragstern dóbr w Mszanie Górnej Michałowi Wilhelmowi Scharff (?).

Dokument pergaminowy, w języku czeskim, pieczęci wystawcy brak.

Skrzyszów (Skrzischow)

sygn. 6

1660, 5 XII, Wodzisław

Gabriel Plawecki, pan na Wodzisławiu, sprzedaje braciom Maxowi Ulrykowi i Weichardowi Skrzynieńskim za 8000 talarów dobra w Skrzyszowie.

Dokument papierowy, w języku czeskim, z pieczęcią wystawcy.

Zaprezentowany materiał obrazuje straty poniesione przez archiwa w zasobie dokumentowym po II wojnie światowej. Są one bardzo dotkliwe dla badaczy dziejów Górnego Śląska. Autor artykułu ma nadzieję, że wskazanie tych dokumentów, nawet w takiej formie, pozwoli badaczom dziejów tej krainy na podejmowanie dalszych poszukiwań.

Roman Stelmach

The content of the former inventory
of documents of Upper-silesian duchy and properties
in the collection of the State Archive (Staats Archiv) in Wrocław (Rep. 6)

Summary

Governed by Gustaw Alfred Stenzl (1825–1855), the second director of the State Archive in Wrocław, the archive, the seat of which was in the main building of the present Philosophy and History Department of the University of Wrocław at 49 Szewska Street, began to take over the acts and documents of other Silesian institutions, starting from the archives of the former Silesian Duchys. G.A. Stenzel gave a new order to documents of Cieszyńskie, Pawa and Kamiawa Duchy, as Rep. 6 b, c and d respectively. The above-enumerated collections belonged to the worst-kept collections at that time, that is 1820s, so the collections in question were divided into merely

2 groups, i.e. general documents and those called *Ortschaften*, including the sources of the places mentioned.

Roman Stelmach

Der Inhalt des ehemaligen Urkundeninventars
von oberschlesischen Fürstentümern und Gütern
im Staatsarchivbestand in Breslau (Rep. 6)

Zusammenfassung

Zur Zeit des zweiten Direktors des Staatsarchiv in Breslau, Gustav Adolf Stenzel (1825–1855) wurden ins Archiv, dessen Sitz das Gebäude der heutigen Philosophisch-Historischen Fakultät der Breslauer Universität in Szewska-Straße 49 war, Urkunden und Dokumente von den einzelnen schlesischen Institutionen, angefangen von den Archiven der ehemaligen schlesischen Fürstentümer, eingeliefert. G.A. Stenzel hat nach einer bestimmten Reihenfolge die Urkunden der Fürstentümer: von Teschen, Opava und Karniów als Rep. 6b, c, d bearbeitet. Da sie nicht zu umfangreich waren, sind sie nur in zwei Gruppen eingeteilt worden- allgemeine Urkunden und die sog. *Ortschaften* mit historischen Quellen der genannten Ortschaften.